

Vereniging Oud Oegstgeest presenteert:

HALFJAARLIJKS PERIODIEK VAN DE VERENIGING OUD OEGSTGEEST

17e JAARGANG No. 1 APRIL 2005

Burgemeesters in Oegstgeest	3
Rusthuis 'Zonneweelde'	6
Het archief belicht	8

Vliegers bij het Groene Kerkje	9
De 'Groene Ring'	13
De geschiedenis van het bos van Wijckerslooth	13
Wie weet waar en/of wanneer?	18
Uw straatnaam verklaard	19

COLOFON

Bijdragen:

Aarnout Coster
Carla de Glopper-Zuijderland
Freek Lugt
Gerard Schwencke
Margreet Wesseling
Kees Wolthuis

Foto's/reproducties:

Archief Vereniging Oud Oegstgeest
Dick Breedijk
Iconografisch Bureau/Stichting RKD, 's Gravenhage
Frits Th. M. Spieksma
Margreet Wesseling

Eindredactie:

Drs. Marise I.A. Spieksma-Boezeman

Druk:

Bemiddelingsbureau T. Blonk, Oegstgeest

BESTUUR VAN DE VERENIGING OUD OEGSTGEEST

Ir P. Hellinga (voorzitter)

Mevr. M. Lugt-Rethans (secretaris)

Mevr. M.E.B.W. de Vroomen-den Boer (lid+waarnemend penningmeester)

Mevr. J.M. van Wermeskerken (lid)

Ereleden V.O.O.:

L. Driessen (1998).

Mr J.J.L. de Soeten (1994).

Secretariaat: Nassaulaan 45, 2341 EC Oegstgeest. Tel. 5170302

Contributie € 15,- per jaar

bankrekeningnr. 56.69.41.538

losse nummers € 7,50

Website: **WWW.OUDOEGSTGEEST.NL**

Uitzicht op het Groene Kerkje vanaf de Pres. Kennedylaan. Foto uit 1972 van de heer Th. Wand. Links in het midden zien we een stukje van de Zonnebloemlaan. De serviceflat Haeswijk is nog niet gebouwd. De ligging van de toekomstige van Eysingabrug is al bepaald, achter de rood/wit geblokte hekken.

BURGEMEESTERS IN OEGSTGEEST

VOORLOPERS

Na het ontstaan van de Bataafse Republiek in 1795 vond hierop in 1801 een reactie plaats in de vorm van het zgn. Staatsbewind (tot 1805). Het autoriteitsprincipe en de "gegoedheid" als criterium voor actief burgerschap deden hun intrede. Ook kwam er in 1803 een nieuwe vorm van gemeentebestuur, waarbij de functies van Schout en Secretaris door één en dezelfde persoon konden worden vervuld. Na de periode van het 'Koninkrijk Holland' (1806 – 1810) werd dit koninkrijk van 1810 tot 1813 ingelijfd bij het Franse Keizerrijk, waardoor de Schout een 'Maire' werd. In 1813, na de nederlaag van Napoleon bij Leipzig, vond een omwenteling plaats, en werd de vorming van het 'Koninkrijk der Nederlanden' ingezet. De Maire werd nu President van het plaatselijk bestuur. In deze roerige jaren tussen 1795 en 1815 gaven achtereenvolgens drie bestuurders leiding aan de gemeente Oegstgeest.

T. van Bergen

Secretaris: 1795–1811;
(provisieel) Schout: 1804–1811
(provisieel) Maire: 29 juni 1811–5 december 1811

Thomas van Bergen, geboren te Breda in 1762, stamt uit een vooraanstaande protestantse Bredase familie van procureurs (Fig. 1). In 1788 staat hij ingeschreven bij de Leidse Universiteit, om in 1790 "geadmitteerd" te worden tot het ambt van notaris. Als hij in 1795 te Oegstgeest wordt benoemd tot Secretaris, vestigt hij zich tevens als notaris, tot 1811. De functie van Secretaris, hoewel feitelijk geen bestuurder, is invloedrijk: immers hij woont alle vergaderingen van het gemeentebestuur bij teneinde een verslag daarvan te kunnen maken.

Fig. 1
Handtekening van Schout T. van Bergen.

Hij maakt ook de rekeningen op, vervaardigt uittreksels en afschriften van allerlei stukken, en beheert het archief. Als de gelegenheid zich voordoet, solliciteert van Bergen ook naar het ambt van Schout. In 1804 wordt hij benoemd, eerst tot provisieel Schout, later tot Schout. In de franse tijd wordt dit provisieel Maire, en later dus Maire. In 1811 treedt hij terug als Secretaris en Maire, wellicht in verband met zijn sterk gegroeide notarispraktijk. Bovendien was hij in 1801 ook nog notaris te Leiden geworden (tot 1837). Na 1811 duikt zijn naam nog enkele keren op met betrekking tot Oegstgeest, maar voor het overige blijft hij tot zijn 75ste notaris te Leiden. Hij overlijdt aldaar in 1842, in zijn woning Noordeinde 50, in de leeftijd van 79 jaar.

Fig. 2 Handtekening en een (enigszins merkwaardig) portret van President G.J. Hoppesteijn. Afbeelding is gemaakt naar een aquarel.

G.J. Hoppesteijn

Maire: 5 december 1811–18 november 1813
President: 18 november 1813–21 juni 1814

Gijsbert Johan Hoppesteijn, geboren te Rotterdam in 1770, komt voort uit een aanzienlijk Rotterdams geslacht (Fig. 2).

Zijn moeder was een Mees, van de bekende verzekeringen. Vastgesteld kan worden dat hij, tenminste vanaf 1795, zowel in Leiden ('s winters) als in Oegstgeest ('s zomers) verblijft. Hij is dan hoofdbewoner van Rhijngeest, dat echter nog in het bezit is van zijn oom Johan Hoppesteijn. In 1797 koopt zijn moeder in Leiden het pand Rapenburg 23, dat hij erft in 1799. Hij wordt in 1805 één van de eerste leden van de Commissie van Landbouw in het 'Zuidelijk Gedeelte van Holland' (tot 1825). In 1806 erft hij Rhijngeest van zijn oom. In september 1811 laat hij door notaris T. van Bergen vastleggen dat hij zijn domicilie verplaatst naar Leiden. Hij is daar lid geworden van het 'Conseil Municipale', waarin hij vanaf oktober deel neemt aan de beraadslagingen. Zijn benoeming tot Maire in Oegstgeest, al in december 1811, past eigenlijk niet in dit beeld, en moet voor hem dan ook onverwachts zijn gekomen. Hoppesteijn blijft wel lid van het 'Conseil Municipale', dat in 1813 over hem meldt "*Il a son domicile politique à Oegstgeest*". Hij behoort tot de 600 notabelen die de Grondwet van 1814 goedkeuren.

Intussen was in december 1813 door Koning Willem I besloten dat plaatsen met meer dan 2500 inwoners over een gewapende burgerwacht moesten beschikken, zulks in verband met het feit dat er na het vertrek van de Fransen nog geen politie of krijgsmacht was. In Leiden werd in april 1814 een gewapende burgerwacht opgericht, en Hoppesteijn werd benoemd tot Luitenant-kolonel. Deze opeenstapeling van functies wordt nu zelfs Hoppesteijn te veel. Hij vraagt ontslag als President te Oegstgeest, wat hem, na lang aandringen, wordt verleend in juni 1814. Het blijkt dan moeilijk om een geschikte opvolger te vinden. Zelfs T. van Bergen komt even in beeld, maar deze laat weten over een slechte gezondheid te beschikken ("hoofdzenuwen"), en wenst niet te worden benoemd. Hoppesteijn neemt, tot zijn overlijden in 1832, zijn taak als lid van de Leidse gemeenteraad weer op. Ook wordt hij in 1819 benoemd tot

Hoogheemraad van Rijnland, welke functie hij bekleedt tot 1829.

Hij overlijdt op Rhijngeest in 1832, 61 jaar oud. De heren R.J. Mees, kassier, en C.J. Luzac, advocaat, doen aangifte van zijn overlijden bij Burgemeester de Malnoë van Noort.

Aangezien Hoppesteijn kinderloos is gestorven wordt de inboedel, met name die in het huis Rapenburg 23, door notaris T. van Bergen beschreven, en verkocht voor Fl. 3535,80.

Fig. 3 Handtekening en foto van een portret-schilderij van President B. Lewe tot Aduard. Geschilderd door Cornelis Kruseman in 1826.

B. Lewe

President: 21 juni 1814 – 1 maart 1815

Jhr. Mr. Dr. Berend Lewe tot Aduard, geboren in 1787 te Groningen, is een telg uit een roemrijk Gronings geslacht (Fig. 3). Sinds de 14de eeuw speelt de familie, met andere families zoals Rengers, Entens, Sickinghe e.a., een dominante rol in het bestuur van Stad en Ommelanden. Nog in 1815 dragen van de 29 leden van de 'Ridderschap van Groningen' zeven de naam Lewe, onder wie ook Jhr. Berend. Gezien de opvatting van gelijkheid in de tijd van de pa-

trioten tekent hij altijd met 'B. Lewe', later soms met 'B. Lewe tot Aduard'. In 1804 staat Lewe ingeschreven als student aan de Universiteit van Leiden, waar hij in 1808 promoveert tot doctor in de rechten. Hij wordt in 1811 benoemd tot "vrederechter" (een soort kantonrechter) in Kanton III te Leiden. Deze functie bekleedt hij tot 1836. In 1814 valt de keuze op Lewe om Hoppesteijn op te volgen. "De spoedigste voorziening" is nodig, en "uw bekende talenten" maken dat Lewe de invitatie moeilijk kan weigeren. Of het van harte gaat is de vraag, want acht maanden later neemt hij alweer ontslag. Gezien de gang van zaken bij zijn aanstelling, ziet hij waarschijnlijk daartoe zijn kans schoon, zodra een geschikte opvolger beschikbaar is.

Na zijn functie als President te Oegstgeest wordt Lewe in 1816 lid van de 'Ridderschap van Holland'. Namens dit gezelschap heeft hij zitting in de Provinciale Staten van Holland van 1819 tot 1839. Ook is hij, samen met Hoppesteijn, lid van de gemeenteraad van Leiden, van 1824 tot zijn overlijden. Lewe sterft in 1839, 52 jaar oud, in zijn woning aan de Nieuwe Rijn 50, te Leiden. Het geslacht Lewe tot Aduard sterft uit bij het overlijden van zijn laatste dochter, in 1866.

Korte terugblik

De drie hierboven beschreven bestuurders van Oegstgeest voldeden volledig aan de toen geldende vereisten voor

openbare functies: ze waren autoriteiten, en ze waren in goede doen. Toch hebben zij, mede door de vaak korte bestuursperiodes, nauwelijks hun persoonlijke stempel kunnen drukken op het bestuur van de gemeente Oegstgeest. Daarbij komt dat zij hun bestuurstaak als deeltijdbaan, soms als bijbaantje uitoefenden. Hun opdracht moet dan ook vooral geweest zijn om de lopende zaken gaande en op orde te houden. Daarin zijn ze, in deze veranderende tijd van onze vaderlandse geschiedenis, zeker geslaagd.

Op 1 maart 1815 doet de heer J.W. de Malnoë van Noort zijn intrede als President van Oegstgeest. Rustiger tijden breken aan, en hoewel hij aantreedt als 'President', zal hij uiteindelijk de eerste echte 'Burgemeester' van Oegstgeest worden.

K.G. Wolthuis

Bronnen:

- C.C. de Glopper-Zuijderland: Inventaris Archief Oegstgeest en Poelgeest 1395-1813; 2004.
- Nederlands Adelboek: het geslacht Lewe, p. 209-247; 1998.
- Kroniek van de Stichting geslacht Mees, nr. 12, p. 14-17 (het geslacht Hoppesteijn); 1957.
- Th. Lunsingh Scheurleer e.a.: Rapenburg (deel 1), p. 410-411, 431;
- R.G. Mansfeld, I. Schöfferr en J. Haak: Algemene Geschiedenis der Nederlanden (deel IX), p. 62-74, 129-153; 1956.

Rhijngeest, zomerverblijf van G.J. Hoppesteijn. Foto uit 2003.

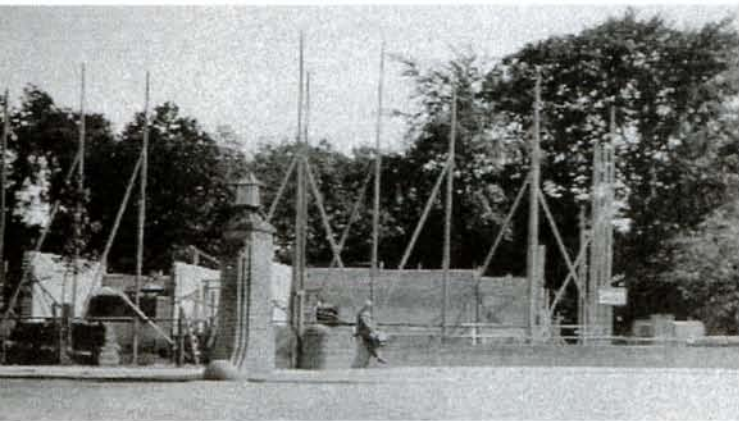

RUSTHUIS 'ZONNEWEELDE'

'Karakteristiek-beeldbepalend' wordt 'Zonneweelde', het pand Oranjelaan 2, genoemd in de uitgave 'Voorstel tot aanwijzing van waardevolle gebouwen c.a.' uit 1987 van de Vereniging Oud Oegstgeest. Het fraaie pand op de hoek van de Oranjelaan en de Rhijngeesterstraatweg, schuin tegenover de Sint Willibrord kerk, heeft in de loop der tijden verschillende functies gehad: rusthuis, kinderkliniek, kantoor en internaat. Dit artikel gaat over de bouw en de oorspronkelijke doelstelling van het gebouw.

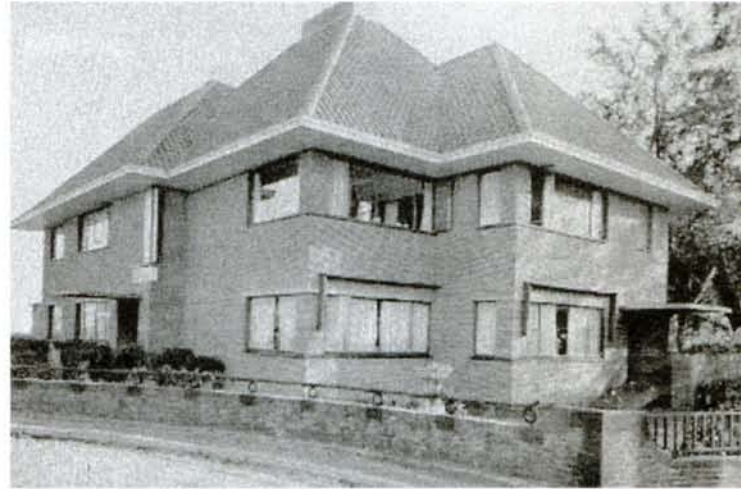
Op 5 mei 1930 werd door A.A.J. Vester, architect te Oegstgeest, een aanvraag tot bouwvergunning ingediend bij de Gemeente Oegstgeest '*...voor den bouw van een landhuis met bestemming tot Rusthuis, op een terrein gelegen aan de Rhijngeesterstraatweg hoek Oranjelaan te Oegstgeest voor rekening van den Heer C.J. Coster te Leiden. De bouwkosten bedragen 27.500 gld.*'

Op 16 mei 1930 werd de bouwvergunning door Burgemeester en Wethouders verstrekt (Afb.1). Op 7 januari 1931 gaf de gemeente een 'Bewoonbaarverklaring' voor het gebouw af, hetgeen betekende dat het gebouw gereed was; niet lang daarna betrokken de directie van het nieuwe rusthuis: de heer Coster en zijn echtgenote B. Coster-Roos, alsmede de eerste bewoners, het pand. (Afb. 2).

Afb.1 'Zonneweelde' in aanbouw; één van de pilaren met opschrift "Oranjepark 1928" en het muurtje rond de (toekomstige) tuin zijn reeds aanwezig!

De architect Albertus Adrianus Johannes Vester, geboren op 2 januari 1899 te Wassenaar, kwam in april 1928 naar

Afb.2 'Zonneweelde' in 1931, kort na de oplevering

Oegstgeest, waar hij zich vestigde op Oranjelaan 6. In februari 1936 verhuisde hij naar het door hemzelf ontworpen huis Terweeweg 1. Hij overleed te Oegstgeest op 3 november 1939; helaas te jong om in de architectenwereld een belangrijke figuur te worden. De gebouwen die naar zijn ontwerpen in Oegstgeest zijn gerealiseerd, mogen er zijn. Behalve 'Zonneweelde' zijn dit de volgende panden:

- Het landhuis Laan van Oud Poelgeest 13 (1934)
- De herenhuizen Terweeweg 1, 1a, 1b, 1c, 3, 3a, 3b en 3c (1936).

'Zonneweelde' en Laan van Oud Poelgeest 13 zijn gebouwd in de riante stijl van de 'Haagse school' – men denke aan de villa's in Benoordenhout en Marlot: grote overhangende kappen, stalen ramen en strakke lijnen. Ook de invloed van de 'De Stijl'-groep is aanwezig.

In de loop der tijden zijn de volgende wijzigingen in het uiterlijk van het gebouw aangebracht. In 1936 werd er een dakkapel geplaatst (zie de foto op de omslag van het oktobernummer 2003 van

ons blad). Omstreeks 1960 werd de, mede beeldbepalende, vér-uitstekende luifel boven de hoofdingang afgebroken uit veiligheidsoverwegingen, er zou instortingsgevaar zijn. Het heeft overigens grote moeite gekost om hem eraf te krijgen! (Afb. 3).

Met de komst van het kantoor van het carrosserie schadebedrijf FOCWA, omstreeks 1970, werd het opschrift 'Rusthuis Zonneweelde' verwijderd. In 1972 werd de dakkapel vergroot en in 1973 werd er een serre gebouwd op het grote balkon aan de achterzijde. In de periode dat er een internaat in het pand was gehuisvest, werd een tweede dakkapel (1991) aangebracht.

Zoals gezegd, 'Zonneweelde' werd gebouwd als rusthuis. In de toenmalige brochure lezen we:

Het doel van het rusthuis "Zonneweelde" is een tehuis te verschaffen in den meest uitgebreiden zin van dat woord. Hiernaast biedt het verzorging en verpleging. Opgenomen kunnen worden dames, heeren en echtparen op leeftijd, die alleen daarom of ook door daarmede gepaard gaande moeilijkheden, ziekten of gebreken, naast volledig pension ook verzorging of verpleging noodig hebben. Men heeft hier niet te doen met een voor dit doel omgebouwd heerenhuis, neen, dit huis is door den architect Alb. A.J. Vester te Oegstgeest als rusthuis ontworpen. Onder zijn toezicht is het huis gebouwd, en ook de binnenarchitectuur is door hem verzorgd. Het huis en zijn inrichting

Afb.3 Entree (met luifel)

Afb.4 De hal

zijn tot in alle details verzorgd, en zijn berekend op zijn bewoners. (Afb.4)

Het pand was voorzien van centrale verwarming (kolengestookt) – een noviteit in die dagen – en op alle kamers waren vaste wastafels met warm en koud stromend water. De deuropeningen waren zonder drempel. Alles was er aan gedaan om het begrip 'Rusthuis' concreet vorm te geven, niet alleen functioneel, maar ook esthetisch:

Wat in het geheele huis opvalt is de mooie, rustige vlakkenverdeling. De artistieke kleurencombinatie en de belichting geven een moderne, opgewekte, maar toch zeer rustige, voorname atmosfeer. Hierdoor heeft men bereikt, dat in het rusthuis een warme huiselijke omgeving is geschapen, die in het geheel geen gedachten opwekt aan een gesticht of een inrichting. "Zonneweelde" is een zonnig tehuis, dat den toekomstigen bewoner zal aantrekken.

Architect en eerste eigenaar van 'Zonneweelde' konden het goed met elkaar vinden, getuige bijgaande vakantiefoto (Afb.5).

A. Coster

Bronnen:

- Gemeentearchief Oegstgeest
- Archief auteur

Afb.5 De echtparen Coster en Vester (v.l.n.r.)

HET ARCHIEF BELICHT

Op 7 december 2004 vond in het gemeentehuis van Oegstgeest de presentatie van de inventaris (fig. 1) van het oudste gedeelte (over de periode 1395-1813) van het archief van de gemeente plaats. Aan de hand van de beschrijvingen in deze inventaris kunnen geïnteresseerde burgers nu snel een indruk krijgen wat er nog aan historisch materiaal over Oegstgeest te vinden is. Gelukkig verkeert het archief vandaag de dag in een goede, geordende en toegankelijke staat. Dat is in het verleden wel eens anders geweest! Over de oudste geschiedenis van het archief tasten we helaas in het duister. Het oudste in origineel bewaarde stuk uit het archief dateert van 1395, maar waar het archief in die tijd bewaard werd, is onbekend. Pas in 1583 komen we iets meer over een bewaarplaats te weten. Er wordt geld uitgegeven voor het maken van een *“ambachtskist omme alle secreten daer inne te sluyten”*. Secreten zijn geen venijnige juffrouwen, maar geheime stukken!

Als in 1686 een wees- en armenhuis

wordt aangekocht door de armmeesters, mogen de schout en ambachtsbewaarders daar ook gebruik van maken. Het gaat om het pand, dat bekend staat als het voormalige oude raadhuis, aan de Wijttenbachweg. Daar werd het archief meer dan twee eeuwen lang bewaard. Natuurlijk voldeed de archiefruimte daar niet aan de strenge eisen van de tegenwoordige tijd. In 1882 moeten er zelfs voorzieningen getroffen worden *“in den toestand der archiefkamer, welke door champignons is aangetast”*. Toen in 1900 het nieuwe gemeentehuis aan het Wilhelminapark kon worden betrokken, verbeterde de situatie. Toch werd het archief door ruimtegebrek nog vele malen verplaatst en lag het uiteindelijk in een kleine kluis, waar het klimaat met ventilatieroosters geregeld moest worden. Echt ideaal was het niet: behalve frisse lucht kwamen er ook geregeld spinnen en zelfs een keer een kikker naar binnen. Sinds 1998 beschikt de gemeente in het nieuwe gemeentehuis over een moderne archiefbewaarplaats, die geheel aan de wettelijke eisen voldoet. De archiefstukken van de gemeente liggen niet meer in een door champignons aangetaste archiefkamer, maar zijn waar nodig gerestaureerd en opgeborgen in zuurvrije omslagen en dozen in een goed geklimatiseerde bewaarplaats.

Tot in de 19^e eeuw was het oudste gedeelte van het archief slechts grofweg geordend. Stukken betreffende verschillende onderwerpen lagen ieder in een eigen *“loquet”* van de archiefkast in het oude raadhuis. In 1885 ging voor het eerst een professionele archivaris met het oudste archief aan de slag: de heer Hingman, die overal in de provincie in een sneltreinvaart toegangen op archieven vervaardigde. Hij bracht - volgens sommigen geregeld lichtelijk onder invloed van de alcohol - de archiefstukken onder in verschillende rubrieken. Het archief was daarmee wel beter geordend, maar er mankeerde nog veel aan. Zo maakte Hingman in zijn inven-

Inventaris van het archief van 1395-1813

taris een rubriek "Stukken van allerlei aard, in chronologische volgorde". Daar kon in principe bijna alles onder vallen! En onder de rubriek "Statistiek" rangschikte hij stukken over de bomen van Herman Boerhaave en de loterijen van goud- en zilverwerk. Logisch dat menige gebruiker met deze inventaris nog de weg in het archief niet kon vinden! In 1987 werd daarom door Hans Rutgrink, werkzaam bij de toenmalige afdeling Interne Zaken van de gemeente Oegstgeest, een begin gemaakt met een nieuwe inventarisatie van de stukken tot 1813. Wegens andere werkzaamheden kon hij dit project niet afmaken. Zijn voorlopige inventaris werd uitgebreid en aangepast en is nu in boekvorm verschenen.

En dit is niet het einde: ook van de periode 1813 -1930 is een inventaris in de maak.

De gemeente Oegstgeest beschikt over een eigen archiefbewaarpplaats met een eigen archivaris. Iedereen die het archief wil bezoeken, kan daartoe een

afpraak maken. Naast de fysieke toegankelijkheid heeft de gemeente Oegstgeest ook oog voor de digitale toegankelijkheid van het archief. Op de website van de gemeente zijn reeds geruime tijd toegangen op de volkstellingen van 1795, 1797 en 1809 en de Liste Civique van 1811 te vinden. Toegangen op de registers van de gaarder van de belasting op het trouwen en begraven volgen binnenkort. Sinds de jaarwisseling zijn ruim 1800 huwelijksakten van Oegstgeest via het landelijke genealogische zoekprogramma Genlias raadpleegbaar. De geboorte- en overlijdensakten zullen in de loop van 2005 volgen. Ook de inventaris is digitaal te raadplegen via de website van de gemeente. Via de rubriek "Over Oegstgeest" onder de subrubriek "Historie" of via het product "Archief" in de productencatalogus.

*Carla de Glopper-Zuiderland,
archivaris*

VLIEGERS BIJ HET GROENE KERKJE

Zestig jaar is het in ons land alweer vrede. Die vrede is echter niet zonder grote persoonlijke offers tot stand gekomen. Stille getuigen daarvan zijn in Oegstgeest de zeventien geallieerden, meest vliegers, die bij elkaar op het kerkhof bij het Groene Kerkje begraven zijn en die wij daar elk jaar op 11 november herdenken. Sommigen kwamen uit Canada en hadden niets met ons conflict te maken. Dit is het verhaal van een van hen.

Het is even rustig. Zapfe (fig.1) leunt achterover, maar blijft wel via de plexiglazen panelen aan de achterzijde van het vliegtuig alert op wat er buiten gebeurt. Het was een inferno, daar in het nachtelijk duister boven het Roergebied. Een ongelooflijk schouwspel, dat bijna mooi zou zijn als het niet zo echt was. Onder je, in Dortmund, het trage ont-

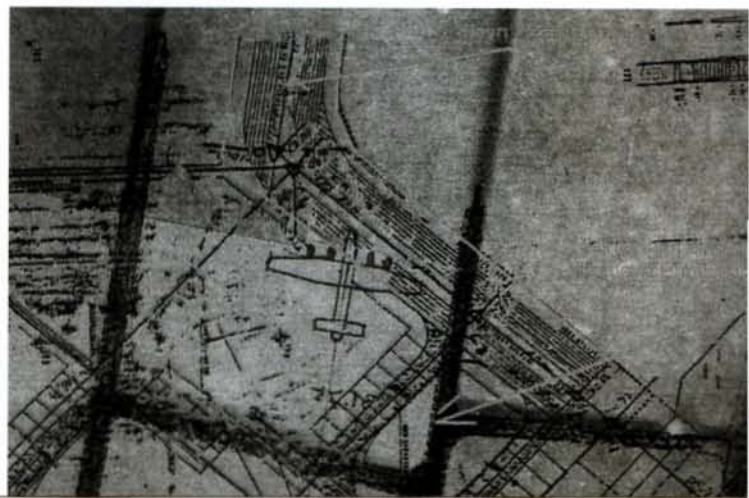
fig. 1 Sgt Merton Earl Zapfe, Hollywood Studios, Saskatoon, 1940

ploffen van de zware bommen. Waren dat de hunne? Het duurde even voor de twee 1000-ponders neerkwamen, en dan waren zij al weer verder. Naast je de venijnige ontploffingen van het Duitse afweergeschut, dat je wel kon horen maar niet zien aankomen, behalve als ze lichtspoomunitie gebruikten. Dan leek het op iets dat ze 60 jaar later een laser-show zouden noemen. De hele hemel was ermee gevuld, net als met de stralen van de enorme zoeklichten. De vijand verdedigde het oorlogsindustriële hart van Duitsland uit alle macht. En boven je, of liever: aan alle kanten, hoorde je het snel aanzwellende gebrom en bijbehorende mitrailleur- en kanonvuur van de vijandelijke jachtvliegtuigen. Het was een wonder als je er doorheen kwam. Op de heenweg was het nog relatief rustig geweest. Zij maakten toen deel uit van een gigantische luchtvloot, 826 bommenwerpers, alle toestellen die in Engeland en Schotland beschikbaar waren. De meeste andere toestellen waren ze al vlug uit het oog verloren, alleen een deel van hun eigen squadron was nog in de buurt. Ze waren op zichzelf aangewezen. Alleen de duisternis was er om hen te beschermen, en hun boordwapens: negen Browning .303 mitrailleurs: één voor, vier in een koepel op de rug van het toestel en de vier achter van staartschutter Zapfe. Hij heeft er heftig mee geschoten, maar of hij iets geraakt heeft, weet hij niet.

Nu vliegt de Halifax van Zapfe, de HR 836, alleen, hun formatie is volledig uit elkaar geslagen. Minstens één toestel is geraakt en neergestort, van de anderen weet hij het niet. Alleen de HR 835 is er nog. Ze vliegen broederlijk naast elkaar, eerst gaat het richting Apeldoorn, daarna via Alkmaar en aan de andere kant van de Noordzee Flamborough verder naar Snaith, hun basis in Yorkshire, waar ze om een uur of elf 's nachts zijn opgestegen. Even heeft Zapfe rust. Twintig jaar is hij pas. Een jaar geleden deed Zapfe eindexamen, nam hij afscheid van zijn rugby club en de kerk, en meldde hij zich voor het leger. Hij werd met legernummer R/139842 ingelijfd bij de Royal Canadian Air Force.

Hij kreeg een opleiding tot air gunner; al op 28 augustus 1942 slaagde hij voor de laatste test. Daarna, in Engeland, duurde de vervolgopleiding nog het langst, het laatste onderdeel was een cursus vliegen op grote bommenwerpers. Op 15 mei 1943 rondde Zapfe die af, waarna hij als Flight Sergeant werd gedetacheerd bij 51 Squadron RAF. Nu is het 24 mei 1943 en vliegen ze over Apeldoorn, voorzover Zapfe weet. Maar in feite is het Arnhem, ze zijn uit de koers geraakt. Vermoedelijk is de navigator, landgenoot Henry Freeman, door een treffer gewond geraakt, Zapfe hoort althans niets meer van hem via de boordradio. Ze naderen dan ook niet Alkmaar maar Leiden. Dat weet wel Oberfeldwebel Heinz Vinke die op het vliegveld van Bergen met zijn nachtjager omhoog is gecommandeerd. De Duitse radar heeft de Halifax opgepikt en Vinke wordt er via de radio feilloos naar toe gepraat. Dat hij net als de bommenwerper alleen is, deert hem niet. Anders dan de mannen in de Halifax is hij een ervaren piloot op een snel en wendbaar jachtvliegtuig, een Messerschmitt ME-110. Hij koerst bedaard richting Leiden. Boven wat nu Haaswijk is, in Oegstgeest, krijgt hij de Halifax in het oog. De eenzame, trage bommenwerper is met zijn nieuwe bemanning geen partij voor de nu ontketende Messerschmitt met Vinke aan de stuur-

fig. 2 Locatie van de neergestorte Halifax HR 836. De kromme gestreepte baan is de geplande Kleyn Proffijntlaan; de dikke zwartige lijnen geven het patroon weer van voormalige sloten in de Morsebelpolder. (Detail van een topografische kaart gebruikt ten behoeve van de aanleg van de wijk "Haaswijk" eind jaren zeventig vorige eeuw).

knuppel. Deze schiet de HR 836 om 02.24 uur neer. Zapfe ziet hem niet eens. Heinz Vinke zal hem negen maanden overleven.

De neergeschoten bommenwerper komt terecht onder het oostelijk eind van de Kleyn Proffijtlaan, tussen waar de weg linksaf buigt en het pleintje met het busstation (fig. 2). Een Halifax is geen klein vliegtuig. De spanwijdte, de breedte over de vleugels, is 32 meter; de grootste lengte is 30 meter. Het achterste deel van de romp blijft half boven de grond uitsteken en kan worden geborgen. Het voorste deel van de romp echter, met de vleugels en de cockpit, belandt goeddeels onder waar zich nu de voortuinen van de huizen aan de zuidzijde van de weg bevinden. De tip van de rechter vleugel en de cockpit komen onder het asfalt van de zuidelijke rijbaan te liggen, de cockpit ongeveer in het midden tussen de beide bochten. Ze liggen daar nog.

Op 27 mei 1943 wordt Merton Earl Zapfe zonder veel plichtplegingen door de Duitsers begraven op het 'military cemetery Oestgeestleiden', zoals dat in de Canadese krant zal komen te staan (fig. 3).

Zapfe is niet de enige. Een Halifax bommenwerper in de versie waarom het hier gaat, heeft zeven bemanningsleden. Allen zijn om het leven gekomen. Zapfe en zijn collega's Green, Black en Rochester kunnen gemakkelijk worden geborgen en worden op de gebruikelijke wijze begraven. Maar met de andere drie, Freeman, Gibbs en commandant Rigby, ligt het anders. Zij kunnen niet meer afzonderlijk worden geïdentificeerd. Deze drie worden daarom gezamenlijk begraven in een dubbelgraf, met de drie grafstenen aaneen geplaatst om deze gang van zaken te symboliseren.

Dat is althans de gangbare versie van wat er met het cockpitpersoneel is gebeurd. Maar de werkelijkheid is anders, blijkt uit de conclusies van Dick Bredijk die daar jarenlang diepgaand onderzoek naar heeft gedaan. Het voorste

fig. 3 Grafsteen van Sgt M.E. Zapfe op het kerkhof bij het Groene Kerkje.

deel van de romp is bij het neerkomen verder in de diepte doorgeschoten dan de rest van het vliegtuig, tot onder de laag klei die ter plaatse in Haaswijk ligt. De Duitsers, onder wier leiding de mannen door Nederlanders worden geborgen, achten het met de op dat moment aanwezige hulpmiddelen niet mogelijk om van de drie mannen meer dan enkele ledematen te bergen. Deze kunnen met de techniek van toen en door het gebrek aan inzet van de Duitsers, het is 1943 en begrafenissen met militaire eer zijn er voor de vijand niet meer bij, niet worden geïdentificeerd. De paar gevonden ledematen, die van twee mensen lijken te zijn, worden in twee kisten bij hun wel geborgen collega's begraven onder twee kruisen met de tekst 'Onbekend' erop. Bij de latere herbegravenis worden deze resten in één kist begraven. De lichamen van de laatste drie inzittenden blijven achter in de bodem van Haaswijk (fig.4).

Naar aanleiding van een onderzoek naar vermiste militairen door de RAF in

fig. 4 24 mei 2003, 60 jaar later. Bloemen voor de zeven bemanningsleden op de plaats waar de cockpit van de Halifax nog in de grond zit.

oktober en november 1945 is er door hen tussen 28 december 1945 en 31 januari 1946 nog wel een poging gedaan tot berging van de rest van het toestel. Dat liep echter op niets uit omdat ze in het koude, ontoegankelijke gebied op een verkeerd punt de vele op de kaart aangegeven sloten begonnen te tellen. Men kwam dus op een verkeerde plaats uit, vond niets – wel een motor van een ander toestel waarvan de herkomst nog steeds een raadsel is – en trok wellicht iets te gemakkelijk de conclusie dat de restanten blijkbaar geheel waren verbrand. In werkelijkheid zijn romp en staartstuk echter door verschillende ooggetuigen in redelijke staat waargenomen.

De bemanningsleden van de Halifax zijn ook niet de enige vliegers die bij het Groene Kerkje zijn begraven. De bemanningen van twee Bristol Blenheims, kleinere bommenwerpers, gingen hen voor, met ieder drie man te betreuren. Na de Halifax stortten er nog twee vliegtuigen neer, een Typhoon en een Spitfire, ieder door één man gevlogen. De laatste was overigens een Nederlander. Eric Ditmarsch, geboren in Semarang, Nederlands Indië, werd lid van de Koninklijke Marine Reserve en als Officier Vlieger 3e klasse van de Marine Luchtvaart Dienst gedetacheerd bij het bekende 322 (Dutch) Squadron van de RAF.

Daarnaast was er nog de bemanning van een Duitse Junkers. De drie inzittenden

van dit op 28 juli 1942 op de grens van Leiden en Oegstgeest neergestorte vliegtuig zijn aanvankelijk ook begraven bij het Groene Kerkje. Later, in mei 1948, zijn deze Duitsers overgebracht naar Soldatenfriedhof Ysselsteijn bij Venray, waarmee het kerkhof bevrijd werd van de lugubere Duitse grafmonumenten.

De gebeurtenissen van ruim 60 jaar geleden vormen nu voltooid verleden tijd. Maar de mannen liggen hier en nu bij het Groene Kerkje, of daar in de buurt.

F.H. Lugt

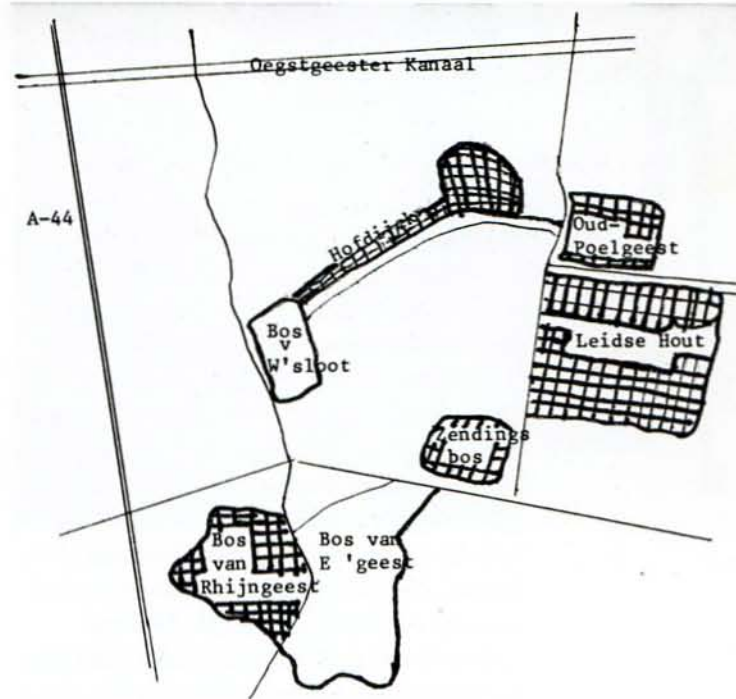
Geraadpleegde bronnen:

- het dossier over haar broer van *Arlene George-Zapfe*, St. Albert, Alberta, Canada;
- Crash Report HR 836 van *D. Breedijk*;
- brief van 22 augustus 1991 van *D. Breedijk*, Haarlem, aan burgemeester en wethouders van Oegstgeest;
- brief van 23 september 1991 van burgemeester en wethouders van Oegstgeest aan *D. Breedijk*, Haarlem;
- brief van 7 april 2004, kenmerk Staf/76, van burgemeester en wethouders van Oegstgeest aan *D. Breedijk*, Balkbrug;
- memo van *D. Breedijk*, Balkbrug, Het idee achter de plaatsing van de bloemen in de middenberm van de Kleyn Proffijtlaan, op de vroege morgen van 24 mei '94, juni 1994.
- *Riet van Dort* en *Bert Driessen*, Oegstgeest in bange dagen; 1940-1945, Van Dort en Driessen, Oegstgeest 1994;
- mondelinge informatie van *D.A. Megchelse sr.*, Oegstgeest, op 30 september 2004;
- informatie per telefoon, e-mail en mondeling van *Dick Breedijk*, Balkbrug, oktober/november 2004;
- website Commonwealth War Graves Commission;
- website Oorlogsgravenstichting.

DE 'GROENE' RING

In en rond OEGSTGEEST bevindt zich een 'groene ring' van bijna aaneengesloten bosperceeltjes en parken. Door deze ring bestaat er een ecologische verbidingsstructuur, die van groot belang is voor de diversiteit van planten en dieren in ons dorp.

De geschiedenis van de schakels in deze groene keten wordt aan u gepresenteerd. Thans is het "Bos van Wijckerslooth" aan de beurt, waarmee de 'groene ring' bijna gesloten is.

Schema van de 'groene ring', overgenomen uit het boekje Endegeest en Rhijngeest, samengesteld door Wiebe Blauw en Klaas Krijgsheld dd. oktober 1989. De geblokte onderdelen van deze ring zijn in de vorige afleveringen van het tijdschrift besproken.

DE GESCHIEDENIS VAN HET BOS VAN WIJCKERSLOOTH

Cypriana

Het is lente, laten we zeggen 1820. Cypriana Anna Margaretha van Lelyveld-van Royen (fig. 1) loopt tevreden

fig. 1: Cypriana Anna Margaretha van Lelyveld-van Royen (1767-1828) zit te borduren, zo te zien niet op haar buitenplaats Duynzigt. Pastel op papier.

Stedelijk Museum De Lakenhal, Leiden.

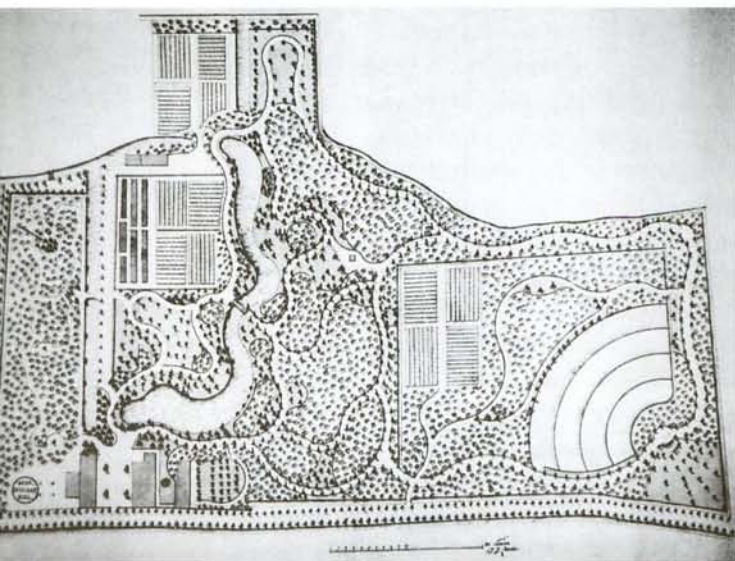

door de lanen van haar buitenplaats Duynzigt. De jonge aanplant van eiken en beuken staat er mooi bij en de bosnemoontjes bloeien. Cypriana is nu 53; ruim 15 jaar geleden erfde zij het landgoed van haar vader. Als klein meisje kwam zij hier al op bezoek bij haar grootouders. De buitenplaats was eigenlijk van haar oma. Haar grootvader was Adrianus van Royen (1704-1779). Hij was hoogleraar in de geneeskunde en in de kruidkunde, bovendien was hij directeur van de Leidse Hortus Botanicus geweest, de opvolger van Boerhaave. Hij is niet zo beroemd geworden als de veelzijdige Boerhaave, maar zijn directeurschap was van groot belang voor de Hortus. In 1736 begonnen onder zijn leiding belangrijke uitbreidingen: o.a. "een nieuwe broeikas met stookplaats" en een "Nieuw Oranje Huys", de prachtige orangerie die nog steeds bestaat. In 1740 publiceerde hij de befaamde "Florae Leydensis Prodromus", een voorlopige lijst van planten

in de Leidse hortus en hun systematiek (Linnaeus was een vriend van hem). Adrianus van Royen woonde tijdens zijn directeurschap in de dienstwoning aan de Nonnensteeg. Hij had het druk met zijn werk aan de Universiteit en voor de Hortus, maar hij besteedde ook tijd aan de buitenplaats. Er waren al enige boomgaarden; hij breidde het landgoed verder uit door diverse aankopen van hooi- en teelland. Net als Boerhaave, die Oud Poelgeest beschouwde als een dependance van de Hortus, gebruikte Van Royen zijn land voor het kweken van planten en bomen. In zijn gedichten, die hij voor de lol in het Latijn schreef, vertelt hij over het kweken en verzorgen van inheemse en exotische gewassen in zijn eigen tuin. Terug naar Cypriana. Haar man overleed in 1808, haar schoonvader in 1809. Rond 1810 werd het tijd om de buitenplaats in te richten volgens de laatste mode: de zogenaamde Engelse landschapstuin. J.D. Zocher sr, die dit type tuinen in Nederland introduceerde, kreeg de opdracht.

fig. 2: Ontwerp voor de buitenplaats Duynzigt door J.D. Zocher sr. (± 1810); het noorden is links. Aan de onderkant loopt van links naar rechts de Rijngeesterstraatweg.

Inkt en waterverf op papier. Universiteitsbibliotheek Leiden, collectie Bodel Nijenhuis. Overgenomen uit C.S. Oldenburger-Ebbers, e.a. (1998).

Het ontwerp van Zocher

In de Universiteitsbibliotheek van Leiden wordt, in de collectie Bodel Nijenhuis, een oud ontwerp voor een tuin bewaard (fig. 2). De tekening (80x55 cm) is in zwarte inkt uitgevoerd en met pasteltinten ingekleurd.

Het noorden is niet aangegeven, er staat geen enkele uitleg bij en er staat ook geen naam van een buitenplaats onder. Het streepje onderaan geeft de schaal aan in roeden (1 Ned. roede = 10 meter). Onder "20 Roede" staat: J.D. Zocher, zonder jaartal.

Het is H. Rijken die heeft gezien dat dit ontwerp erg lijkt op het huidige Bos van Wijckerslooth. Het noorden ligt links, langs de onderkant moet men zich de Rijngeesterstraatweg denken en in de bocht rechtsboven ligt nu de Louise de Colignylaan. De kronkelende waterpartij, links van het midden in lichtblauw, is onmiskenbaar de grote vijver in het bos. Op het rechthoekige uitsteeksel aan de bovenkant ligt nu het activiteitencentrum Jottem. De donkere (roze) rechthoekjes linksonder vormen de bebouwing: woonhuis, koetshuis, stallen.

Het meest zuidelijke blokje is de oude baljuwswoning, het huidige "Klein-Curium". Het lijkt een betrekkelijk bescheiden woning voor zo'n groot landgoed, aanvankelijk diende deze dan ook slechts als zomerhuis. Het deel links van het water wordt nu geheel in beslag genomen door kantorencomplexen en een scholengemeenschap. In de hoek rechtsonder ziet men opvallende kwartcirkels en vier rechthoeken, zoals linksboven. Toen er nog geen andere huizen of hoge bomen stonden, was dit op het zuiden gelegen deel van het terrein natuurlijk een prachtige plaats voor moestuinen en andere kweekbedden. Het lijkt mij niet uitgesloten dat die kweekbedden en (lage?) kassen al door Adriaan van Royen waren aangelegd. Op mooie zomerdagen kon Cypriana, voor wie Zocher dit ontwerp maakte, kiezen uit meerdere prieeltjes om thee te drinken, wat te borduren of een boekje te lezen.

Na haar overlijden werden haar bezittingen als volgt te koop aangeboden in

de Opregte Haarlemsche Courant:
*Eene zeer aangename Buitenplaats,
 genaamd Duinzigt ... gelegen aan den
 Heerenweg onder Oegstgeest, een half
 uur van de Stad Leyden ... communica-
 tie door eene vaart met de Haarlemmer
 Trekvaart, met deszelfs hecht, sterk en
 weldoortimmerd modern zomer- en win-
 terverblijf, voorzien van onderscheidene
 behangen kamers, desertkamer, meiden-
 en knechtstkamer, ruime keuken, kelder,
 zolders en verdere commoditeiten, rui-
 me tuinmanswoning, stalling voor zes
 paarden, koetshuis, koestal, schuren,
 koepeltje, schuithuis, broeikassen,
 goudvischkom, vijvers, slingerbosschen,
 met Engels plantsoen naar den nieuw-
 sten smaak aangelegd, moezerij, en
 een groot aantal veel dragende vrucht-
 boomen.*

Het begin en het einde

Het woord baljuwswoning is gevallen, dat vraagt om uitleg. Op een kopie van een kaart uit 1653 van Johannes Dou, "geswoore Lantmeeter" (fig. 3), zien wij een omgekeerde V die gevormd wordt door "Den Heere Weg" links en "De lijtse weg" rechts. (Dit zijn nu de

fig. 3: Uitsnede uit een kopie van een kaart van Johannes Dou, *De landerijen van Johan Knotter (1653)*; het noorden is boven. Inkt op papier. Gemeentearchief Leiden.

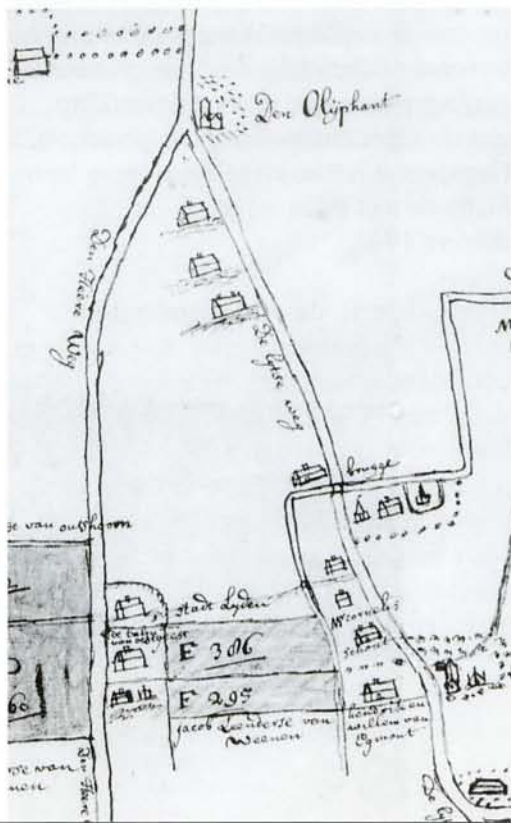

fig. 4: *Duinzicht te Oegstgeest*, uit: *Gezigten in de omstreken van 's Gravenhage en Leyden, naar de natuur geteekend en op steen gebragt door P.J. Lutgers, met geschiedkundige aantekeningen door W.J. Hofdijk (1855, facsimile uitgave 1979).*

Rhijngeesterstraatweg en de Wijtenbachweg). Het noorden is boven. Langs de Heere Weg (oude heirweg) liggen drie huisjes onder elkaar; bij het middelste huisje staat: "de balju van Oestgeest". De balju Anthony van Dortmont kocht dit huis in 1646 en zijn opvolgers gingen ook in dit huis wonen. Maar in 1709 kwam het in handen van de dominee Petrus van der Upwich. Later koopt deze o.a. de percelen E en F; de herberg Graeff Maurits (ten zuiden van de baljuwswoning) hoorde er al bij. Zo is hij eigenlijk de grondlegger van de buitenplaats die door de voorouders van Cypriana verder is uitgebreid. Voor het gemak sla ik een paar eigenaren over en kom dan terecht bij de bisschop naar wie het bos genoemd is. Cornelius Ludovicus baron van Wijkerslooth (1786-1851) volgde de priesteropleiding aan het Groot-Seminarie in Warmond waar hij, vijf jaar na zijn wijding, hoogleraar in de Theologie werd. In die tijd bestonden er geen bisdommen in Nederland, de katholieken werden rechtstreeks door Rome bestuurd. Toch benoemde Paus Gregorius XVI in 1832 de hoogleraar Van Wijkerslooth tot bisschop van Curium, gelegen op Cyprus. Zo werd Van Wijkerslooth de eerste Nederlandse bisschop na de Reformatie. Hij hoefde nooit naar zijn bisdom op Cyprus maar hij had de rechtsmacht om door heel Nederland

priesters te wijden en kerken in te zegenen. De bisschop had enig familiekapitaal en kocht in 1834 de buitenplaats Duinzigt. Hij wilde er een seminarium stichten, maar eerst liet hij een mooie villa met een huiskapel bouwen in het bos. Op de steendruk van Lutgers (fig. 4) kunnen wij zien hoe dicht de jonge bosaanplant rondom het huis stond. De waterpartijen werden uitgebreid. Het was prettig brevieren langs de lanen van Zocher.

Op verzoek van de bisschop kwamen de zusters Franciscanessen naar Oegstgeest en in 1850 werd een bewaarschool opgericht. Een jaar later overleed de bisschop. De zusters Franciscanessen gingen door: na de bewaarschool kwam er een naaischool, in 1853 was het Wees- en Oudeliedenhuis gereed. Er kwam een gesticht voor oude dames, een school voor schipperskinderen. De ene vleugel na de andere werd gebouwd. Na de grote bloei volgde een periode van terugval. De Franciscanessen bleven tot 1989. Over dit tijdvak zijn meerdere boekjes verschenen. Na de dood van bisschop Van Wijckerslooth werd zijn villa bewoond door de directeur van het weeshuis, de heer Van Essen. De villa deed ook dienst als gastenverblijf. Nadat ook de heer Van Essen was overleden, in 1870, werd de villa niet meer onderhouden. In 1915 was hij zo bouwvallig dat hij moest worden afgebroken. Het seminarie is er nooit gekomen.

Van de andere gebouwen die leeg kwamen te staan na het vertrek van schoolkinderen, van oude dames en van de

fig. 5: De kronkelende waterpartij met de gebouwen van de zusters Franciscanessen en links Klein Curium (2004).

fig. 6: De beukenlaan (2004).

zusters, is meer bewaard gebleven. Diverse katholieke organisaties vonden er onderdak tot 2000, nu zijn het luxe kantoren geworden. Het kantorencomplex heet Duinzigt, de duinen kun je helaas niet meer zien. Het kleine torentje van de kapel piekt nog parmantig boven de daken (fig. 5). Via een onteigeningsprocedure met medewerking van de eigenaresse kreeg de gemeente Oegstgeest het naastgelegen bos –“een lustpark met twee vijvers”– in eigendom in 1948.

Het lustpark, de oude lanen

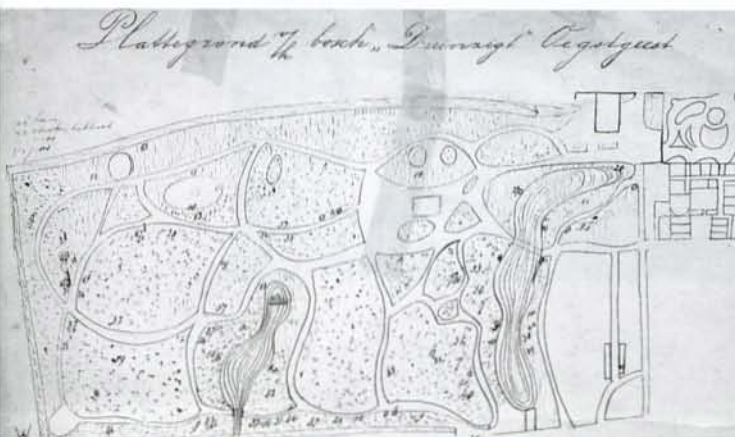
Wie over de oude uitgesleten paden van het Bos van Wijckerslooth loopt en om zich heen kijkt kan genieten van een statige beukenlaan (fig. 6). Er staat in dit laantje een eik verstopt. Langs andere paden staan knoestige oude tot zeer oude eiken. Deze eiken en beuken geven aan dat het bos op een oude strandwal, een geest, ligt. Hier en daar staan

wat berken en een paar robinia's die zo mooi bloeien, hoog in de lucht, en met hun lichtgroene samengestelde bladeren voor wat afwisseling zorgen. Er zijn ook nog een paar mooie kastanjes. De ondergroei bestaat voornamelijk uit hulst die onderdak biedt aan allerlei kleine vogeltjes. Als je geluk hebt, kun je in de winter in die hulst wel eens een goudhaantje ontdekken. Dat is een grappig piepklein vogeltje met een gele kruinstreep, dat als een kolibrie in de lucht kan hangen om witte plukjes wolluis van de onderkant van de hulstblaadjes te plukken. Je hoort altijd wel de mezen of een roodborstje, een winterkoninkje, een enkele keer het boomkruipertje. In december beginnen de spechten al te roffelen om hun territoria af te bakenen. Dan zijn er gaaien en eksters, houtduiven en een paar trouwe kraaien. Wie je niet ziet en ook niet hoort dat zijn de nachtdieren: egels, bosmuizen en vlermuizen. Wel vier soorten vlermuizen vliegen er in ons bos. Erg nuttige diertjes want het zijn insecteneters, een klein vlermuisje eet op een nacht minstens 500 muggen, en verder doen ze geen vlieg kwaad. Er zijn niet zulke spectaculaire velden bosanemoontjes als in Oud Poelgeest maar ze zijn er wel, net als de sneeuw-klokjes, de wilde hyacinten, de narcissen en het speenkruid. Wat later in het voorjaar staat het fluitekruid bijna manshoog. Heel veel verschillende soorten paddestoelen zijn er ook, nog steeds. Die pad-

destoelen waren juffrouw Willemse ook al opgevallen. In 1915 kwam Antonia Elizabeth Maria Willemse naar Oegstgeest. Op vierentwintigjarige leeftijd werd zij onderwijzeres aan de lagere school Duinzicht. Zij was de eerste niet-religieuze leerkracht, later werd zij hoofd van de school. Juffrouw Willemse woonde niet op Duinzicht, maar in een straat in de buurt, en ik stel me zo voor dat zij iedere dag door het bos liep. Er wordt over haar verteld dat zij veel van de natuur hield. In 1916 tekende zij een "Plattegrond van het Bosch Duinzicht" (fig. 7). De tekening bestaat uit zwarte en gekleurde inkt op een vel lichtbruin dun karton (20x30 cm). Het noorden ligt rechts, aan de bovenkant moeten wij de Rhijngeesterstraatweg denken. Cijfers geven de vindplaatsen van paddestoelen aan. Op de achterkant staat een lange rij met 58 namen in een keurig maar zeer klein handschrift, de rode inkt is bijna verbleekt. Het rechthoekje boven in de rechterhelft van de kaart geeft (in rood potlood) de plaats aan van het zogenoemde paleisje van de bisschop. Het bijna zuivere cirkeltje linksboven moet welhaast het theekoepletje zijn dat in sommige stukken genoemd wordt. Het nog kleinere cirkeltje ernaast is ongetwijfeld de enorme beuk die daar nog steeds staat. In 1953 ging juffrouw Willemse met pensioen. Toen zij in 1971 naar Bergen op Zoom ging verhuizen schonk zij haar kaartje aan het Gemeentearchief. Wat aardig dat het bewaard is gebleven. En nu is het weer lente, 2005, de beuken lopen uit. U kunt een wandelingetje maken in de voetsporen van een adellijke bisschop. Sta even stil bij de dikste eik die vast ouder is dan 200 jaar en denk aan een rijke weduwe die met haar tijd mee ging. Hoe schoon is het bos van Cypriana.

M.M. Wesseling.

fig. 7: De paddestoelenkaart van Mej. Willemse (1916).
Zwarte en gekleurde inkt op papier.
Gemeentearchief Oegstgeest, Archief van de gemeente over de periode 1930-1990, doos 143.

Bronnen

- B. Driessen, Anderhalve eeuw Duinzicht, in: *Huize Duinzicht, Van hemelpoort tot werkplek, een afscheid* (1999).

- W.K.H. Karstens en H. Kleibrink, *De Leidse Hortus, een botanische erfenis* (1982).
- B.C. van Krieken, De geschiedenis van “Duinzicht”, thans: “Bos van Wijkerslooth” (1948), in: *Het Dorp “Oegstgeest”, een verzameling artikelen over de geschiedenis van Oegstgeest* (zonder jaartal).
- C.S. Oldenburger-Ebbers, A.M. Backer, E. Blok, *Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur, Deel West: Noord-Holland, Zuid-Holland* (1998).
- H. Rijken, *De Leidse Lustwarande. De geschiedenis van de tuinkunst rond Leiden (1600-1900)* (Dissertatie Leiden 2003, handelsuitgave februari 2005).
- G.D.M. Schwencke, *Rond de Oegstgeester Achterbuurt* (2002). Privé rapport.
- W.J. van Varik, *De Hofstede Duinzicht en het Rechthuis te Oegstgeest, Jaarboekje voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Leiden en Omstreken* (1961).
- I. van Woerden, *Afscheid zusters van Duinzicht 1850-1988* (1988).
- Gemeentearchief Oegstgeest, diverse documenten, met dank aan mevr. C.C. de Gloppe-Zuijderland.
- Universiteitsbibliotheek Leiden, collectie Bodel Nijenhuis.

WIE WEET WAAR EN/OF WANNEER ?

Over het jaar van de bouw van de werkplaats van de vorige opgave (hier nogmaals afgebeeld in afb. 1) hebben we geen zekerheid gekregen: waarschijnlijk rond 1930. Wel weten we dat de heer Anton Amersfoort (zonder “van”) het gebouw vanaf 1938 huurde van een zekere heer La Lau, die een van de aannemers was die woningen aan de Groene Steeg (thans Rijnzichtweg) heeft gebouwd.

Anton Amersfoort, wiens broer reeds een timmerwerkplaats had aan de Dorpsstraat 46 (waar tot enkele jaren terug een autospuiterij gevestigd is geweest), begon aan de Oude Rijnzichtweg 40 de afgebeelde timmerfabriek “Buitenlust”, waar onder meer houten elementen voor de woningbouw werden gefabriceerd, zoals kozijnen, dorpels, vensterbanken en dergelijke. Op de oude foto uit ± 1942 staan van rechts naar links de heer Anton Amersfoort; de toenmalige boekhoudster; een onbekend persoon; en de heer Uijenbroek, die

afb. 1 Timmerfabriek Buitenlust, Oude Rijnzichtweg 40 Oegstgeest

afb. 2 Huidig gebouw aan de Oude Rijnzichtweg 1, 2342 BA Oegstgeest

houten bouwelementen in de menie zette. De andere twee personen, links op de foto, zijn ons niet bekend. Vermoedelijk door het stoppen van bouwactiviteiten is het timmerbedrijf in de Tweede Wereldoorlog beëindigd. Na de oorlog hebben de gebroeders Breuring er gedurende ongeveer vier jaren een meubelfabriek gehad. Omstreeks 1950 werd het terrein aangekocht door het Katwijkse aannemersbedrijf van De Lange en Van der Plas, die er, na afbraak van de meubel- en timmerfabriek, de huidige werkplaats hebben gebouwd. Dit aannemersbedrijf is in 1979 terugverhuisd naar Katwijk, waarna de bekende Leidse fabrikant van

aanhangwagens, Anthon Schalkers, van de Beestenmarkt naar deze werkplaats verhuisde (afb. 2). Inmiddels heeft zijn broer Peter in de werkplaats ernaast een autoschadebedrijf.

Uiterst links op de foto is de betonnen dakrand zichtbaar van het elektriciteitshuisje van de vroegere "SLF" (Stedelijke Lichtfabrieken, zie pijl op afb. 2) dat hier kennelijk vóór de oorlog al stond, en thans nog staat. Het is dus zeker dezelfde locatie; alleen het huisnummer is veranderd: van 40 in 1. Voor het verzamelen van al deze gegevens is de redactie dank verschuldigd aan de heren Wout Koppers, Herman Meijer, Frans Uijlenbroek en Nico van der Voort.

UW STRAATNAAM VERKLAARD

NOOT: IN DEZE RUBRIEK WORDEN ALLEEN DIE STRAATNAMEN BEHANDELD DIE OP EEN OF ANDERE MANIER SAMENHANGEN MET DE GESCHIEDENIS VAN OEGSTGEEST

ZOUTKEETLAAN

Straat in 'Het Oude Dorp', genoemd naar de zoutziederij/zoutkeet die hier gevestigd was van 1842–ca. 1947.

Toen het Oegstgeester Kanaal werd gegraven, dat Oegstgeest met de zee zou verbinden, vroeg de firma Van Rijn en Comp. te Delft vergunning om in

Oegstgeest aan dit kanaal een zoutziederij van twee pannen op te richten. Deze vergunning werd op 5 april 1842 door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland verleend. Er werd overigens maar één pan in bedrijf gesteld. In november van hetzelfde jaar vroeg de heer A.N. Cornelissen vergunning om een zoutziederij van drie pannen op te richten. Nader onderzoek van het

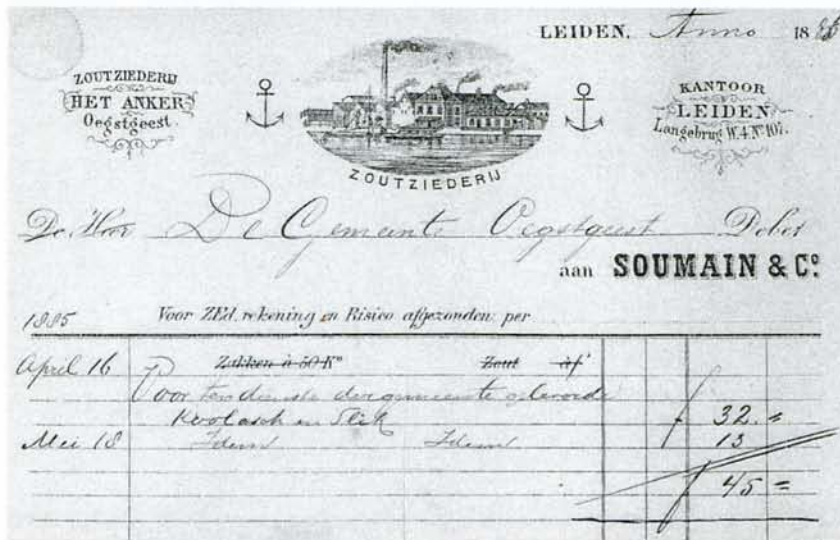

fig. 1 Rekening van de fa. Soumain & Co. voor de gemeente Oegstgeest anno 1886.

gemeentebestuur wees uit, dat het hier eigenlijk niet ging om het oprichten van een tweede ziederij, maar om uitbreiding van de bestaande. De heer Cornelissen was de nieuwe eigenaar, in compagnie met de zoon van de vorige eigenaar Van Rijn. In de loop van 1843 werden twee van de drie nieuwe pannen in gebruik gesteld.

Al spoedig werden deze nieuwe pannen overgenomen door de firma Barnaard en Terwee. De oude pan van Van Rijn stond ondertussen al geruime tijd stil. Als de gemeente in februari 1844 klachten ontvangt van omwonenden over de rookoverlast, wordt de heer Terwee hierover door de burgemeester onderhouden. Hij belooft de schoorstenen minstens eens per week te zullen laten vegen. De vorige eigenaar zou dat hebben nagelaten, vandaar de rook! De klachten houden echter aan. Inmiddels is ook de derde pan van de firma Barnaard en Terwee klaargekomen. De pan van Van Rijn is in handen gekomen van Jhr. E. Tjarda van Starckenborgh Stachouwer en weer in gebruik gesteld, zodat er nu vier pannen functioneren op een beperkte ruimte. Tenslotte besluiten de Gedeputeerde Staten zelf één uit hun midden naar Oegstgeest af te vaardigen om alle betrokkenen zelf te horen en de situatie in ogenschouw te nemen.

Kennelijk resulteert dat in een overgang van steenkool op turf als brandstof. De rook van turf werd als minder hinderlijk ervaren dan die van steenkolen. (Dat zal dan wel 'vetkool' zijn geweest, die een vette roetlaag doet neerdalen op woningen, wasgoed en gewassen.) Een nadeel van turf is

de vonkenregen die deze verspreidt. In 1850 leidt dat tot brand in de zoutziederij. Bij een nieuwe klacht van omwonenden in 1864 blijkt de zoutziederij in handen te zijn van de firma Soumain en De Koning (zie fig. 1). In 1894 vragen de Gebr. Christiaanse vergunning voor de uitbreiding van de zoutkeet door het plaatsen van een stoomwerktuig voor het oppompen van water en het maken van electrisch licht. Vier jaar later staat het bedrijf op naam van H.J. Eijndhoven, en in 1903 op naam van J.P.M. Kok. Na Kok komt in 1906 B.J.M. Kortmann, en in 1938 is het H.F.B.M. Kortmann, die per 1 november de Firma B.J.M. Kortmann v/h H.P.M. Kok Zoutziederij "Het Anker" overdraagt aan Jhr. C.C. Röell, directeur van de N.V. De Leidsche Zoutkeet v/h Weyland en de Fremery. Dat is in feite het einde van de Oegstgeester zoutziederij. (Het eigenlijke 'zieden' was trouwens al eerder beëindigd, toen het zeezout onder dwang van de overheid werd vervangen door het (Boekelo-)zout uit de bodem.) Nog enige tijd huurt De Leidsche Zoutkeet de bedrijfsgebouwen van Kortmann, die dan zaken doet onder de naam Firma De Bolder. Na ontruiming van de zoutmagazijnen sticht De Bolder hier een jachtwerf.

G.D.M. Schwencke

Bron: Gemeentearchief Oegstgeest; Archief N.V. De Leidsche Zoutkeet, in Gemeentearchief Leiden.